

WOJNA W UKRAINIE

EMOCJE - FAKTY - WARTOŚCI - DZIAŁANIA

Ćwiczenia dla młodzieży ze szkół ponadpodstawowych

Ilustracja: Freepik/westonjuice

ceo

CENTRUM EDUKACJI
OBYWATELSKIEJ

Szanowne Nauczycielki, Szanowni Nauczyciele,

proponujemy Wam materiał edukacyjny opracowany dla szkół ponadpodstawowych, który składa się z czterech zestawów ćwiczeń wspierających poruszanie w klasie tematu wojny w Ukrainie:

Część 1. Zauważamy swoje emocje

Część 2. Bazujemy na faktach

Część 3. Rozmawiamy o wartościach

Część 4. Działamy solidarnie

Każdy z zestawów zawiera propozycje krótkich ćwiczeń (średnio ok. 20-minutowych), dodatkowych aktywności, które mogą stanowić ich rozszerzenie lub kontynuację, oraz wskazówki metodyczne. Ćwiczenia można dobierać w dowolnym trybie – decydując się podczas pojedynczych zajęć na przeprowadzenie tylko jednego z czterech tematów lub łącząc ze sobą dwa lub trzy tematy, w zależności od potrzeb i możliwości klasy lub grupy, z którą pracujecie. Wszystkie aktywności są opisane krok po kroku, a materiały zawierają komplet informacji potrzebnych do ich przeprowadzenia, nie trzeba więc sięgać po dodatkowe treści.

Mamy nadzieję, że takie zestawienie pozwoli Wam na przeprowadzenie wartościowych zajęć w tych obszarach tematycznych, które zarówno Was, i jak i Waszych uczniów i uczennice interesują najbardziej i wymagają najpilniejszej reakcji. Część aktywności można potraktować też jako inspirację do dalszego rozbudowywania wsparcia dzieci i młodzieży i pogłębiania ich wiedzy i umiejętności w zaprezentowanej tematyce.

Zachęcamy także do skorzystania z następujących materiałów Centrum Edukacji Obywatelskiej dotyczących omawiania zagadnienia wojny w Ukrainie:

- tekst *„Psycholog radzi, jak w szkole i w domu rozmawiać z dziećmi i młodzieżą o wojnie w Ukrainie”*
- tekst i scenariusz zajęć *„Jak z uczniami rozmawiać o wojnie, kiedy w klasie są osoby z Ukrainy, Rosji lub Białorusi?”*

Więcej materiałów znajduje się na stronie: <https://globalna.ceo.org.pl/tematy/migracje/ukraina/>.

Życzymy Wam dobrych, wartościowych spotkań.

Barbara Głąb
Julia Godorowska
Jadwiga Jarosz
Elżbieta Krawczyk

Centrum Edukacji Obywatelskiej

Spis treści:

Część 1. Zauważamy swoje emocje	4
Część 2. Bazujemy na faktach	7
Część 3. Rozmawiamy o wartościach	11
Część 4. Działamy solidarnie	14

Część 1. Zauważamy swoje emocje

autorka: **Julia Godorowska**

Poniższe ćwiczenia mają na celu zachęcenie do refleksji nad naszym nastrojem i emocjami w kontekście bieżącej sytuacji związanej z wojną w Ukrainie. Przyczynkiem do zainicjowania rozmowy na ten temat jest zestaw plakatów z tekstami Loesje, międzynarodowej organizacji promującej wolność słowa, które pobudzają do refleksji, działania i dyskusji oraz krytycznego, ale i konstruktywnego spojrzenia na rzeczywistość.

Ćwiczenie: Refleksja nad tym, co mówią nam emocje, które odczuwamy (20 min)

- Zaproś uczniów i uczennice do zapoznania się z wydrukowanymi i rozłożonymi na ławkach w sali tekstami przygotowanymi przez Loesje [luszje], pełną energii grupę osób, które wierzą, że plakaty mogą spowodować rewolucję (materiał do wydrukowania poniżej). Poproś, aby wybrali tekst, który wzbudził w nich najwięcej emocji, a następnie dobrali się w dwójki, trójki z osobami, z którymi dzisiaj nie mieli jeszcze okazji porozmawiać. Zachęć do tego, aby opowiedzieli sobie, dlaczego akurat ten tekst ich najbardziej poruszył i jakie myśli i emocje wywołał.
- Zachęć do rozmowy na forum i pozwól wymienić się wrażeniami z pracy w parach. Zadaj kilka pytań: Jak wam się pracowało w grupach? Czy ktoś z Was wybrał teksty w języku innym niż język polski? Jakie to języki? Czy możecie je przetłumaczyć pozostałym osobom? Czy wybrane teksty wywołały w osobach w parach/trójkach te same emocje? Jakie to były emocje?
- Przejdź do rozmowy o wydarzeniach związanych z sytuacją w Ukrainie. Zapytaj, co te teksty oznaczają dla Was w kontekście bieżącej sytuacji związanej z wojną w Ukrainie? Co jest dla Ciebie ważne w tej sytuacji? Jakie myśli Ci towarzyszą? Czego potrzebujesz się dowiedzieć o swoich emocjach i nastrojach, aby móc teraz szczególnie zadbać o siebie? Jaka Twoja potrzeba, w związku z odczuwanymi emocjami, nie jest spełniona, jaka granica zostaje naruszona, czego Ci brakuje, czego nie chcesz, a czego chcesz? Następnie wytłumacz młodzieży, że odczuwanie emocji jest ważne: są one w pierwszej kolejności sygnałem dla nas, że coś się dzieje, w drugiej – źródłem informacji, w trzeciej – mobilizacją organizmu do działania.
- Na zakończenie aktywności poproś, aby osoby, pracując w parach, opowiedziały sobie wzajemnie o swoich najlepszych sposobach na to, jak dbają o siebie i swoje emocje w trudnych czasach? Poproś o zapisanie dwóch, trzech sprawdzonych sposobów na samoprzylepnych karteczkach i umieszczenie ich na wspólnym arkuszu papieru zatytułowanym #ZłapRównowagę. Zachęć do dbania o siebie, do wysypiania się, do ćwiczeń sportowych i dobrego odżywiania się. Te wszystkie elementy mogą pomóc nam w budowaniu spokoju i stabilności wokół nas.

Możliwe rozszerzenie lub kontynuacja:

- Zaproponuj uczniom i uczennicom codzienny rytuał, polegający na wymianie odpowiedzi (np. za pośrednictwem istniejącej grupy na klasowym komunikatorze) na poniższe pytania. Za pomocą metafory często łatwiej jest młodym ludziom nazywać emocje, których doświadczają. To również okazja do zatrzymania się i zastanowienia się przez chwilę jak się czuję i co w danej chwili przeżywam. Takie krótkie rozmowy i komunikaty mogą pomóc Twoim uczniom i uczennicom w dzieleniu się swoimi nastrojami i nazywaniu odczuwanych emocji. To szansa na budowanie poczucia wspólnotowości i wsparcia, jakiego mogą doświadczyć będąc w grupie. Dla Ciebie może być to przestrzeń na bycie z Twoją młodzieżą w sytuacjach trudnych, kryzysowych oraz okazja do wsparcia i czujnej, troskliwej obserwacji.
 - Jeśli miałbyś/miałabyś swój nastrój dzisiejszy opowiedzieć za pomocą utworu muzycznego, co to byłby za utwór? Dlaczego akurat ten utwór?
 - Co Ci się dziś przytrafiło miłego, dobrego? To może być coś nawet bardzo małego. Co zrobiłeś, że to się zdarzyło?
 - Gdybyś był/była dzisiaj tytułem książki, to jakby on brzmiał?
 - Po czym rozpoznajesz, że odczuwasz jakąś emocję? Jakie to uczucie? Przyjemne? Przykre? Mieszane? Jak je wyrażasz? Do czego Cię „pcha” ta emocja?
- Porozmawiaj z uczniami i uczennicami o tym, że nie zawsze mamy wpływ na to, co się wydarza, ale zawsze możemy zadbać o siebie i swoje wnętrze. Gdy świat zewnętrzny szaleje, nasz świat wewnętrzny może być dla nas największym oparciem. Jednym z takich małych sposobów jest zauważenie tego, jak oddychamy i skupienie się przez kilka chwil na świadomym wpuszczaniu i wypuszczaniu powietrza. Kiedy czujemy, że trudne do przyjęcia przez nas emocje kumulują się w naszym ciele, spróbujmy zauważyć swój oddech. To może dodać nam więcej siły niż myślimy.
- Porozmawiaj z młodzieżą o tym, po co przydarzają nam się emocje, które czasami są trudne do udźwignięcia, np. złość czy smutek? Wytłumacz, że np. gniew może doprowadzić do konstruktywnego działania polegającego, np. na przygotowaniu pakietu powitalnego dla nowo przybyłych uczniów i uczennic z Ukrainy czy klasowym zaangażowaniu się w zbiórkę środków finansowych na pomoc Ukraińcom i Ukrainkom organizowaną przez Polską Akcję Humanitarną czy Fundację Ocalenie.

→ **Sięgnij po:** *Emocje jako twoje supermoce. Przewodnik po emocjach na (nie)zwyuczajne czasy, CEO, 2021*

Komentarz metodyczny / przekazy:

- Gdy rozmawiacie o emocjach, warto wspomnieć o metodzie radzenia sobie z nim, jakim jest racjonalizowanie sytuacji. Polega ono na szukaniu informacji z rzetelnych źródeł lub ograniczenie ilości treści, które do nas docierają, np. czytanie informacji z jednego wybranego serwisu tylko raz dziennie.
- Podczas prowadzonych rozmów niezwykle ważne jest podkreślenie, że odczuwane przez nas emocje i nastroje mogą zmieniać się w czasie oraz to, że każdy z nas ma prawo do odczuwania emocji na swój sposób i ma wpływ na to, jak się będzie pod ich wpływem zachowywać.

<p><small>www.loesje.pl loesje@loesje.pl</small></p> <p>MAMY PLAN W RAZIE WOJNY MOŻE ZAPLANUJMY POKÓJ</p> <p><i>Loesje</i></p>	<p>EUROPA ŻYJĘ W CZASACH PO WOJNIE I NIECH TAK POZOSTANIE</p> <p><small>www.loesje.pl loesje@loesje.pl</small></p> <p><i>Loesje</i></p>	<p><small>www.loesje.pl loesje@loesje.pl</small></p> <p>POKÓJ NIE UZNAJE GRANIC</p> <p><i>Loesje</i></p>	<p>DAJ KOMUŚ PALEC MOŻE WEŹMIE CIĘ ZA RĘKĘ</p> <p><small>www.loesje.pl loesje@loesje.pl</small></p> <p><i>Loesje</i></p>
<p><small>www.loesje.pl loesje@loesje.pl</small></p> <p>PO CO UTRZYMYWAĆ POKÓJ WYSTARCZY SIĘ NIM DZIELIĆ</p> <p><i>Loesje</i></p>	<p><small>www.loesje.pl loesje@loesje.pl</small></p> <p>NIE OBAWIAJ SIĘ CHRONIĆ ŚWIAT PRZED STRACHEM</p> <p><i>Loesje</i></p>	<p><small>www.loesje.pl loesje@loesje.pl</small></p> <p>ZE STRACHU PRZED NIEZNANYM MOJA MAMA ZAWSZE UDAJE ŻE ZNA WSZYSTKICH</p> <p><i>Loesje</i></p>	<p>GDYBY ISTNIAŁO MIEJSCE NA WOJNĘ JAK TŁOCZNO BY TAM BYŁO</p> <p><small>www.loesje.pl loesje@loesje.pl</small></p> <p><i>Loesje</i></p>
<p>PODAJ DŁOŃ MASZ PRZECIEŻ DWIE</p> <p><i>Loesje</i></p> <p><small>www.loesje.pl loesje@loesje.pl</small></p>	<p></p> <p>ВОЙНА НЕ КОРМИТЬ</p> <p><i>Loesje</i></p> <p><small>loesje@loesje.org www.loesje.org</small></p>	<p>ВОЙНА И МИР <small>loesje@loesje.org www.loesje.org</small> КАКИМ МЫ ЗАПОМНИМ БУДУЩЕЕ</p> <p><i>Loesje</i></p>	<p>ВІЙНА І МИР <small>loesje@loesje.org www.loesje.org</small> ЯКИМ МИ ЗАПАМ'ЯТАЕМО МАЙБУТНЄ</p> <p><i>Loesje</i></p>
<p>КОЛИ Я БУЛА В СЛОВЕНІЇ ХТОСЬ СКАЗАВ ВІЙНА НА ВІДСТАНІ ДОКИ ВИ ЇЇ ТАМ ТРИМАЄТЕ</p> <p><small>www.loesje.org loesje@loesje.org</small></p> <p><i>Loesje</i></p>	<p></p> <p>ВІЙНА НЕ ГОДУВАТИ</p> <p><i>Loesje</i></p> <p><small>loesje@loesje.org www.loesje.org</small></p>		

Źródło: Loesje, <https://loesje.org/>, <https://tiny.pl/94tp6>

Część 2. Bazujemy na faktach

autorka: **Jadwiga Jarosz**

Poniższe ćwiczenia mają na celu:

- poszerzenie wiedzy uczniów i uczennic na temat Ukrainy, wojny w tym kraju oraz sytuacji Polski,
- rozwój umiejętności pozyskiwania informacji z wiarygodnych źródeł,
- poruszenie najważniejszych obszarów, w których można omawiać fakty związane z wojną w Ukrainie – do dalszego rozbudowywania zgodnie z potrzebami.

Ćwiczenie: Sytuacja regionalna i międzynarodowa (10 minut)

- Zapytaj uczniów i uczennice, **dłaczego ich zdaniem w Ukrainie wybuchła wojna. O jakich przyczynach można mówić? Co ją poprzedziło?**

Wiele osób zwraca uwagę na to, że konflikt w Ukrainie trwa już od 2014 r., gdy wybuchła wojna w Donbasie oraz nastąpiła aneksja Krymu przez Rosję (nielegalne i przy użyciu siły przyłączenie Krymu do Rosji). Jeśli masz możliwość, wyświetl mapę Ukrainy i wskaż miejsca, o których mowa. Poproś chętną osobę o wymienienie i wskazanie państw sąsiadujących z Ukrainą. Znajdźcie na mapie miasta: Kijów, Charków, Zaporozże, Odessa, Lwów. Pokaż obszary, w których obecnie najintensywniej toczą się walki. Kwestię omawiania walk na tym terenie uzależnij od kondycji psychicznej młodzieży; w grupie, w której znajdują się osoby z Ukrainy, możecie ten punkt ominąć lub omówić w sposób, który zapewni więcej poczucia bezpieczeństwa.

O przyczynach wojny i bieżącej sytuacji możecie przeczytać więcej tutaj: <https://tvn24.pl/raporty/rosja-ukraina-sytuacja-na-granicy-i-przyczyny-konfliktu-5566850>

- Zapisz na tablicy: **UE, NATO, Rada Europy, ONZ**. Jeśli jest taka potrzeba, wyjaśnij, jakie są podstawowe cele tych międzynarodowych organizacji; możecie także wspólnie skorzystać z informacji zawartych w załączniku poniżej.

Zapytaj, do których z tych organizacji należy Polska (UE, NATO, Rada Europy, ONZ), do których należy Ukraina (Rada Europy, ONZ). Do których z tych organizacji stara się przystąpić Ukraina? Uczniowie i uczennice mogą odpowiedzi poszukać w internecie. Na ile przynależność do tych organizacji zwiększa bezpieczeństwo państwa? Jaka jest przynależność Rosji do tych organizacji (warto wspomnieć o zawieszeniu statusu Rosji w Radzie Europy)?

Załącznik do ćwiczenia Sytuacja regionalna i międzynarodowa:

UE (Unia Europejska) – cele:

- wspieranie pokoju, wartości UE i dobrobytu obywateli UE,
- zapewnianie wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości na obszarze pozbawionym granic wewnętrznych i jednocześnie podejmowanie odpowiednich działań na granicach zewnętrznych w celu uregulowania kwestii azylu i imigracji oraz zapobiegania i zwalczania przestępczości,
- osiągnięcie zrównoważonego rozwoju (...); ochrona i poprawa jakości środowiska,
- wspieranie postępu naukowo-technicznego,
- zwalczanie wykluczenia społecznego i dyskryminacji,
- propagowanie sprawiedliwości społecznej i ochrony socjalnej, równości kobiet i mężczyzn oraz ochrony praw dziecka,
- zwiększanie spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej oraz solidarności między krajami UE.

Źródło: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/principles-and-values/aims-and-values_pl (dostęp: 1.03.2022)

NATO (Organizacja Traktatu Północnoatlantyckiego) – cele:

- gwarantowanie wolności oraz bezpieczeństwa państw członkowskich Sojuszu przy użyciu środków politycznych i wojskowych,
- pełni rolę stabilizacyjną, podejmując działania zapobiegające rozprzestrzenianiu konfliktów regionalnych,
- sojusz opiera się na zasadzie kolektywnej obrony, tzn. napaść zbrojna na jednego z członków uważana jest za atak przeciw wszystkim członkom.

Źródło: https://www.nato.int/nato-welcome/index_pl.html (dostęp 1.03.2022 r.), <https://pl.wikipedia.org/wiki/NATO> (dostęp: 27.02.2022)

Rada Europy – cele:

- osiągnięcie większej jedności między jej członkami, aby chronić i wcielać w życie ideały i zasady stanowiące ich wspólne dziedzictwo oraz aby ułatwić ich postęp ekonomiczny i społeczny,
- promocja i ochrona praw człowieka, demokracji i współpracy państw członkowskich w dziedzinie kultury.

Źródło: https://pl.wikipedia.org/wiki/Rada_Europy (dostęp: 27.02.2022)

ONZ (Organizacja Narodów Zjednoczonych) – cele:

- zapewnienie pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego, rozwój współpracy między narodami oraz popieranie przestrzegania praw człowieka,
- utrzymanie międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa za pomocą zbiorowych i pokojowych wysiłków,
- rozwijanie przyjaznych stosunków między narodami na zasadach samostanowienia i suwerennej równości,
- rozwiązywanie konkretnych problemów międzynarodowych (gospodarczych, społecznych, kulturowych, humanitarnych czy dotyczących praw człowieka) na zasadzie współpracy międzynarodowej oraz uznania równości ras, płci, języków i wyznań.

Źródło: https://pl.wikipedia.org/wiki/Organizacja_Narod%C3%B3w_Zjednoczonych (dostęp: 27.02.2022)

Ćwiczenie: Wiarygodne źródła informacji (10 minut)

- Zapytaj młodzież, **skąd czerpie informacje na temat wydarzeń związanych z wojną w Ukrainie?** Wyjaśnij, że wojna w Ukrainie toczy się również na poziomie dezinformacji. Zastanówcie się wspólnie, co to jest dezinformacja i jakie może mieć znaczenie dla dalszego przebiegu tego konfliktu.
- Zapytaj młodzież, czy zna organizacje i media, które dysponują zaawansowanymi narzędziami i doświadczeniem w weryfikowaniu wiarygodności informacji, które pojawiają się w mediach (fact-checking). Zaznacz, że warto korzystać z ich analiz. Przykłady:
<https://demagog.org.pl/>
<https://oko.press/>
<https://konkret24.tvn24.pl/>

Rozważ możliwość przeanalizowania z klasą wybranego zagadnienia, które zostało poddane weryfikacji. Możesz też poprosić uczniów i uczennice, aby samodzielnie zapoznali się z tymi materiałami i wybrali jeden przykład fałszywej lub zmanipulowanej informacji, o którym dowiedzieli się z jednej z ww. stron.

Więcej informacji na temat fact-checkingu znajdziesz np. tutaj: <https://cyberpolicy.nask.pl/czym-jest-fact-checking-zarys-inicjatyw-na-swiecie-i-w-polsce/>

- Podziel klasę na kilka zespołów i poproś, aby każda grupa zastanowiła się w swoim gronie, **jakie niebezpieczeństwo związane z dezinformacją kryje się za hasłami:**
 - „Putin jest wybitnym strategiem”
 - „wojna to temat zastępczy”
 - „nie ma żadnej wojny, Rosja tylko broni porządku”
 - „to dla Ukraińców okazja wyjazdu do pracy”
 - „ukraiński kryzys”

Komentarz metodyczny / przekazy:

- Porozmawiaj z młodzieżą na temat języka, którym opisujemy bieżące wydarzenia. Zastanówcie się wspólnie, jak to wpływa na ich postrzeganie. Przypominaj o tym, kto wojnę wywołał i jaki ma ona wpływ na życie zwykłych ludzi (zwróć uwagę na znaczenie słów „imigrant/imigrantka” i „uchodźca/uchodźczyni” – więcej informacji na ten temat znajdziesz w scenariuszu bazowym „Rozmowa uchodźcach w Polsce” <https://globalna.ceo.org.pl/wp-content/uploads/sites/4/2021/09/Scenariusz-Rozmawiamy-o-uchodzcach-2021-1.pdf>).
- Jeśli masz w klasie uczniów i uczennice z Rosji, zwróć także uwagę na kwestię potencjalnej stygmatyzacji i stereotypizacji. Jeśli w klasie panuje bezpieczna atmosfera, możecie porozmawiać o tym, jakie mogą być konsekwencje stygmatyzowania danej grupy społecznej w związku z jednostkowymi działaniami i na czym polega wyzwanie związane z odpowiedzialnością zbiorową w takich przypadkach. Jeśli masz poczucie, że w danej grupie może być trudno omówić tę kwestię, zaproponuj wspólne wypracowanie zasad dobrej rozmowy. Podpowiedzi znajdziesz tutaj: <https://globalna.ceo.org.pl/material/10-porad-jak-rozmawiac-o-uchodzcach-i-wzajemnie-sie-sluchac/>.

Ćwiczenie: Rozmowa o sankcjach (10 min)

- Zwróć uwagę na to, że po zaatakowaniu Ukrainy przez Rosję oczekiwana jest reakcja ze strony poszczególnych państw, a także międzynarodowych organizacji. **Zastanówcie się wspólnie, co świat może zrobić, aby spróbować zakończyć tę wojnę.**

Wysłuchaj przemyśleń młodzieży. Zadbaj o to, by wyjaśnione zostały takie pojęcia jak: sankcje gospodarcze (restrykcje nałożone na gospodarkę jednego lub kilku krajów przez inne państwa), SWIFT (system wspomagający międzynarodowe płatności).

Więcej na temat sankcji gospodarczych: https://pl.wikipedia.org/wiki/Sankcje_gospodarcze (dostęp: 27.02.2022)

Więcej na temat SWIFT: <https://oko.press/czym-jest-swift-i-dlaczego-wciaz-ue-nie-chce-wylaczyc-z-niego-rosji/> (dostęp: 27.02.2022)

Możesz także zwrócić uwagę na to, w jaki sposób sankcje nałożone na Rosję, mogą odbić się na obywatelach i obywatelkach Rosji. Porozmawiajcie o konsekwencjach tych sankcji dla interesów różnych grup.

- Temat wojny i pomocy udzielanej uchodźcom i uchodźczyniom może wywoływać wiele emocji, które utrudniają dotarcie do faktów. Sformułujcie rady dotyczące pozyskiwania wiarygodnych informacji z internetu.

Przykłady:

- Korzystaj w tekstów dużych agencji prasowych. Influenserzy, youtuberzy, celebryci nie są ekspertami.
- Sprawdzaj informacje w wielu źródłach.
- Nie ufaj nagłówkom, które bazują na emocjach. Czytaj nie tylko nagłówki.
- Zwróć uwagę, czy wykorzystane zdjęcie jest osadzone w prawdziwym kontekście.
- Zwracaj uwagę na poprawność językową czytanych postów (automatyczne translatory wykorzystywane przez rosyjską propagandę nie wychwytyją niuansów językowych).
- Sprawdzaj datę publikacji.

→ **Więcej porad:** https://demagog.org.pl/analizy_i_raporty/jak-radzic-sobie-z-dezinformacja-12-zasad-stowarzyszenia-demagog/ (dostęp: 27.02.2022)

Część 3. Rozmawiamy o wartościach

autorka: Barbara Głąb

Czy zastanawiałeś/zastanawiałaś się kiedyś ze swoimi uczniami i uczennicami nad tym, czym jest dom? Jakie miejsce zajmuje on w naszym życiu? Jakie miejsce zajmuje w naszych rozważaniach? Z czym się kojarzy? Współczesne słowniki podają kilkanaście znaczeń słowa „dom”. Synonimem słowa „dom” może być „rodzina”, zamiennie ze słowem „dom” używa się wyrażen „ostoja”, „schronienie”, „azyl”, „miejsce do życia”. Dom wiąże się z pojęciem „gościnności”. **Czym jest „gościnność” i w jaki sposób się ona wyraża?**

Poniższe ćwiczenia mają na celu zachęcić uczniów i uczennice do refleksji nad tym, czy gościnność jest, jak twierdził francuski filozof Jacques Derrida, obowiązkiem i prawem. Jeśli tak, to na czym ten obowiązek i to prawo gościnności polega i jak możemy je odnieść do bieżącej sytuacji wojny w Ukrainie. To również okazja do zastanowienia się nad sytuacją uchodźców i uchodźczyń we współczesnym świecie.

Ćwiczenie: Dom. Baza. Azyl (20 minut)

- Stwórzcie mapę skojarzeń ze słowem „dom”. Zaproś uczniów oraz uczennice do rozmowy. Zapytaj: jakie skojarzenia wywołuje słowo „dom”? Zapisuj odpowiedzi na tablicy. Przeczytaj na głos zanotowane w postaci mapy myśli skojarzenia i zrób krótkie podsumowanie.
- Znajdźcie sześć sposobów na stworzenie domowej bazy. Zwróć się do uczniów oraz uczennic z pytaniem, czy w dzieciństwie budowali bazy. Jakie funkcje one spełniały? Zaprezentuj uczniom i uczennicom sześć pomysłów IKEI na stworzenie domowej bazy z wykorzystaniem wyposażenia, które mamy już w domu:
 1. Castel, czyli schron imitujący zamek z czterech krzeseł, koca i stojącej lampy
 2. Baza – twierdza zbudowana z wykorzystaniem sofy
 3. Spektakularny wigwam
 4. Klasyczny, trapezoidalny domek
 5. Namiot kempingowy złożony ze stojącego wieszaka i koca
 6. Jaskinia na bazie fotela

Źródło: <https://kmag.pl/article/ikea-prezentuje-6-sposobow-na-stworzenie-domowej-bazy>

- Przedstaw uczniom i uczennicom piramidę Masłowa – teorię głoszącą, że człowiek dąży w życiu do zaspokojenia potrzeb, które tworzą hierarchię i obejmują potrzeby fizjologiczne, bezpieczeństwa, przynależności, uznania i samorealizacji. Maslow twierdził, że zaspokojenie potrzeb wyższego rzędu jest możliwe pod warunkiem, że zostaną najpierw zaspokojone potrzeby niższego rzędu. Zwróć uwagę, że piramida potrzeb kształtem przypomina namiot. Poproś uczniów i uczennice, aby, inspirując się piramidą potrzeb Masłowa, zbudowali własną bazę potrzeb. Jaki będzie miała ona kształt? (może warto skorzystać z pomysłów IKEI?) Z jakich potrzeb będzie ona zbudowana, jakie potrzeby będą stanowić jej wyposażenie?

- Po wykonaniu zadania zastanówcie się wspólnie, jakie warunki muszą zaistnieć, aby te potrzeby zostały spełnione. Zapytaj grupę, jakie miejsce w ich hierarchii potrzeb zajmują potrzeby bezpieczeństwa?
- Stwórzcie drzewo pojęć. Zadaj uczniom i uczennicom pytanie, co znaczy słowo „azyl”. Podziel klasę na dwie grupy. Pierwszą grupę poproś o podanie synonimów słowa „azyl”, a drugą grupę – antonimów słowa „azyl”. Zanotujcie synonimy i antonimy w postaci drzewa z dwoma gałęziami.
- Zapytaj uczniów i uczennice, czy spotkali się z terminem „azyl” w kontekście uchodźstwa. Wyjaśnij pojęcie „azyl” oraz – w razie potrzeby – pojęcia „uchodźca”/„uchodźczyni”, „status uchodźcy”, „ochrona międzynarodowa”. Skorzystaj ze słownika pojęć znajdującego się na stronie: Słownik definicji i pojęć który znajduje się na stronie uchodzcy.info: <http://uchodzcy.info/infos/pojecia-i-definicje/>

Azyl - forma ochrony udzielana cudzoziemcom w sytuacji, gdy jest to niezbędne do zapewnienia im bezpieczeństwa oraz gdy przemawia za tym ważny interes Rzeczypospolitej Polskiej. Ochrona taka ma charakter polityczny, w praktyce nie jest stosowana w Polsce. W świetle polskiego prawa azyl nie jest tym samym co status uchodźcy, jednak w terminologii międzynarodowej pojęcia „status uchodźcy” i „azyl” najczęściej oznaczają to samo. (<http://uchodzcy.info/infos/pojecia-i-definicje/>).

Ćwiczenie: Prawo gościnności (20 minut)

- Zaprezentuj uczniom i uczennicom pracę Marty Frej i Tomasza Kosińskiego „Gościnność”, która pokazywana była na wystawie „Polska gościnność” w Muzeum Współczesnym we Wrocławiu w 2019 roku: <https://magazynsum.pl/polska-goscinnosc-w-muzeum-wspolczesnym-wroclaw/>. Poproś, aby dokonali – w czterech grupach – jej analizy oraz interpretacji. Po wykonaniu zaproś grupę do wspólnej refleksji: Na czym polega gościnność? Jak ona się przejawia? Podaj przykłady gościnności. Czy ktoś Wam okazał gościnność? Czy Wy komuś okazaliście gościnność?
- Jak zauważyliście, wyrażenie „GOŚCINNOŚĆ” składa się z dwóch słów: „GOŚĆ” oraz „INNOŚĆ”. Zastanówcie się, kim jest „Inny” i na czym może polegać jego „INNOŚĆ”? Jak sądzisz, jaki związek istnieje pomiędzy tymi dwoma pojęciami „GOŚĆ” oraz „INNOŚĆ”?
- To zdjęcie zostało wykonane w 2015 roku w czasie manifestacji poparcia dla przyjęcia uchodźców i uchodźczyń: (<https://warszawa.wyborcza.pl/warszawa/7,54420,21981336,uchodzcy-to-ludzie-nieliczy-tak-mozemy-pomoc-uchodzcom.html>). Co głosi transparent? Czy zgadzasz się z francuskim filozofem Jacques’em Derridą, że gościnność płynie „ze zobowiązania, z prawa i określonego obowiązku”?
- Zachęć uczniów i uczennice do wykonania transparentów witających uchodźców i uchodźczynie z Ukrainy i zawieszenia ich w klasie lub na korytarzu szkolnym.

Ćwiczenie: Wojna (30 minut)

- Zapytaj uczniów i uczennice, co wojna odbiera człowiekowi. Poproś, aby swoje odpowiedzi zanotowali na karteczkach samoprzylepnych i przykleili je na ścianie w miejscu do tego przeznaczonym.

- Zaprezentuj uczniom i uczennicom fotografie Briana Sokola wykonane w ramach projektu „Najważniejsza rzecz” poświęconemu uchodźcom i uchodźczyniom z Mali: <https://www.unhcr.org/pl/2696-najwazniejsza-rzecz-uchodzcy-z-mali.html>. Za pomocą obrazów i słów fotograf ukazał dramatyczne losy osób, które musiały opuścić swoje domy z powodu wojny oraz prześladowań. Każda grupa pracuje z jedną wybraną przez Ciebie fotografią. Poproś uczniów i uczennice, aby im się przyjrzelili oraz przeczytali znajdujące się pod nimi opisy. Zaproś młodzież do rozmowy w grupach.
 - Kim są przedstawione na zdjęciu osoby? Co nam o sobie mówią? Czego o nich nie wiemy?
 - W jakiej sytuacji zostali przedstawieni?
- Zapoznajcie się z fragmentem książki „Internat ukraińskiego” pisarza Serhija Żadana.

(...) Zresztą inni tutaj też – odwracają wzrok, owijają się w koce, zakopują się we własnych ubraniach jak ryby, które chowają się w mule. W oddali, w innym kącie, na krześle siedzi staruszek. Zielone damskie palto, rozmokła uszanka. Krzesło przyniósł oczywiście z domu. Trzyma w dłoniach jakieś zwinięte poduszki. Każdy uciekając, coś ze sobą wlecze, a on najwyraźniej postanowił, że nie ma sensu wyruszać gdzieś bez poduszek. (...) Ktoś śpi na kocu, wprost na podłodze, ktoś obkłada się torbami, żeby żadnej mu nie zwędzili, ktoś przyciągnął walizkę. Ale przeważnie rzeczy w dłoniach mają niewiele. Jasne – spiechli się, łapali, co wpadło pod rękę (...).

- Wróćcie do fotografii i odpowiedzcie na kolejne pytania:
 - Co sportretowani przez Sokola uchodźcy i uchodźczynie zdążyli ze sobą zabrać?
 - Jak sądzisz, jakimi potrzebami kierowali się uchodźcy i uchodźczynie z Mali, biorąc ze sobą te, a nie inne rzeczy. Dlaczego zabrali akurat te rzeczy?
 - Jakie pytania etyczne rodzą te fotografie? Czy rodzą moralne zobowiązania? Jeśli tak, to jakie?
- Po zakończeniu pracy w grupach zaproś uczniów i uczennice do wspólnej refleksji. Poproś przedstawicieli i przedstawicielki grup, aby podzielili się z klasą efektami pracy z fotografią. Podziękuj serdecznie uczniom i uczennicom za zaangażowanie na lekcji.

Komentarz metodyczny / przekazy:

Przy tych ćwiczeniach warto podkreślić, że człowiek jest istotą nie tylko dążącą do zaspokojenia własnych potrzeb, ale też kierującą się wartościami i dążącą do ich uobecnienia. Zaprezentowane w tej części scenariusza ćwiczenia obliczone są na wywołanie refleksji, jakie mamy zobowiązania wobec Innego, drugiego człowieka, który cierpi i szuka schronienia.

Część 4. Działamy solidarnie

autorka: Elżbieta Krawczyk

Poniższe ćwiczenia mają na celu zachęcenie do refleksji nad pojęciem „solidarności” oraz możliwością podjęcia w klasie lub szkole działań o charakterze solidarnościowym. Aktywności można przeprowadzić niezależnie – jako krótkie ćwiczenia wspierające poruszanie tego tematu w klasie z uczniami i uczennicami lub jako wstęp do zajęć lub całego cyklu. Wspólne zastanowienie się nad działaniami solidarnościowymi może mieć efekt wzmacniający poczucie sprawczości w obliczu lęków i niepokoju, jakie wśród młodzieży może wywoływać temat związany z wojną i konfliktami. „Solidarne podjęcie akcji może konsolidować klasę wokół określonego lub wspólnie zdefiniowanego wyzwania wynikającego np. z bezpośrednich konsekwencji, z jakimi mierzy się szkoła (np. w związku z wyjazdem i nieobecnością kolegów i koleżanek z Ukrainy, nowych osób – uczniów i uczennic uchodźczych, którzy w klasie się pojawiają, potencjalnych konfliktów związanych z obecnością w klasie uczniów i uczennic pochodzących z krajów zaangażowanych w działania wojenne itp.).

Ćwiczenie: „Solidarność to... Solidarność znaczy...” (15-30 min)

- Wysłuchajcie w klasie lub grupie, w której przeprowadzacie aktywność, utwór Marka Grechuty pt. „Solidarność” (czas trwania 3:07; tekst w załączniku). Przywołaj z uczniami i uczennicami okoliczności, w jakich powstał ten tekst i do jakich wydarzeń nawiązuje. W czym tkwi moc solidarności? Zastanówcie się razem, na ile ten tekst można odnieść do aktualnych wydarzeń. Potraktujcie go jako zaproszenie do rozmowy o tym, jak Wy rozumiecie pojęcie solidarności i co dla Was oznacza w kontekście bieżącej sytuacji związanej z wojną w Ukrainie. Rozmowę możecie zwieńczyć zapisaniem haseł, Waszych myśli, tagów w dowolnej formie – na wspólnym plakacie, tworząc grafikę do udostępnienia w mediach społecznościowych czy własną wersję utworu, uwieczniając ją w formie nagrania video. Wasz materiał może mieć charakter uniwersalny lub odwołujący się do bieżących wydarzeń.

Załącznik: „Solidarność”, Marek Grechuta, 1994 (album „Dziesięć ważnych słów”)

Solidarność to
Podobnie czuć i myśleć
Solidarność znaczy
Razem iść do celu
Aż w ciemnym tunelu
Światelko zabłyśnie
Nadzieja na którą
Czekało tak wielu
Solidarność w walce
O los sprawiedliwy
W dążeniu upartym
O jutro wciąż lepsze
Jest siłą co zburzy
Mur jak krucho szyby
Každy cios zadany
Wolności odeprze
Solidarności
W walce o prawa
Solidarności
W pracy dla chleba
Solidarności
W nauce po mądrość
Dla dobra Kraju
Dziś nam potrzeba

Solidarności
W walce o prawa
Solidarności
W pracy dla chleba
Solidarności
W nauce po mądrość
Dla dobra Kraju
Dziś nam potrzeba

Człowiek, który pragnie
Swe życie odmienić
Lecz brak mu nadziei
I wiary w swe siły
W swej samotności
Nic nie może już zmienić
I świat ten już przestaje
Być dla niego miły
I nagłe spotkanie
Miała dobre oczy
Jej uśmiech mu pomógł
Zacząć nowe życie
Dziś jest innym człowiekiem
A życie się toczy
Jak niezwykle, radosne
I piękne odkrycie

Solidarności
W walce o prawa
Solidarności
W pracy dla chleba
Solidarności
W nauce po mądrość
Dla twego dobra
Dziś nam potrzeba

Solidarności
W walce o prawa
Solidarności
W pracy dla chleba
Solidarności
W nauce po mądrość
Dla twego dobra
Dziś nam potrzeba

Ludzie którzy pragną
Wyrazić swą jedność
W ożywczych poglądach
Na kraj swój na świat
Niosą sztandary
Z napisem solidarność
I rozwija je
Na tle nieba dobry wiatr

I wszędzie gdzie ludziom
Niedobrze się wiedzie
Gdzie zżera ich nędza
Choroba i głód
Ludzka solidarność
Pomoże im w biedzie
Jej siła, jej wola
Jej trud uczyni cud

W solidarności
W walce o prawa
W solidarności
W pracy dla chleba
W solidarności
W nauce po mądrość
Dla dobra świata
Dziś nam potrzeba

W solidarności
W walce o prawa
W solidarności
W pracy dla chleba
W solidarności
W nauce po mądrość
Dla dobra świata
Dziś nam potrzeba

Źródło: https://www.tekstowo.pl/piosenka,marek_grechuta,solidarnosc.html

Możliwe rozszerzenie lub kontynuacja:

Ćwiczenie: Zmapowanie inicjatyw solidarnościowych (20 min)

- Wasza rozmowa może stanowić punkt wyjścia do dalszych działań. Przeprowadźcie rozeznanie dotyczące inicjatyw solidarnościowych podejmowanych na rzecz Ukraińców i Ukrainek lub związanych z bieżącą sytuacją – mogą to być inicjatywy realizowane w Waszej najbliższej okolicy lub na skalę ogólnokrajową.

- Wybierzcie narzędzie, które pozwoli Wam gromadzić informacje i je odpowiednio selekcjonować, tak, żeby wyróżnić najbardziej istotne dane. Zastanówcie się, na czym Wam najbardziej zależy i do czego wykorzystacie te dane – czy zebrane inicjatywy mają stanowić dla Was inspirację do podjęcia własnych działań czy zamierzacie włączyć się do jakiejś akcji i potrzebujecie konkretnych informacji? Określcie cel Waszej kwerendy. Być może Wasze działanie przyda się lokalnej lub regionalnej organizacji lub mieszkańcom i mieszkankom i Waszą pracę będziecie mogli udostępnić np. lokalnej prasie lub urzędowi miasta?
- Potraktujcie tę aktywność jako burzę pomysłów, a jeśli zdecydujecie się na opracowanie takiej kompleksowej mapy inicjatyw solidarnościowych, możecie skorzystać z podpowiedzi dotyczących tego, jak sprawnie przeprowadzić działanie projektowe: <https://angazuj.ceo.org.pl/materialy/plakat-o-metodzie-projektu/>. Więcej informacji na temat pracy metodą projektu znajdziecie tutaj: <https://angazuj.ceo.org.pl/tematy/projekt-spoeczny/etapy-projektu/>.
- Inspiracje dotyczące mapowania działań solidarnościowych znajdziecie np. tu:
 - Mapa gościnności: <https://mapagogoscinnosci.pl/>
 - Gdańsk pomaga Ukrainie: <https://www.gdansk.pl/wiadomosci/gdansk-pomaga-ukrainie-ruszy-la-zbiorka-na-dzialania-humanitarne-w-ukrainie-i-pomoc-dla-wspolnoty-ukrainskiej-w-gdansk-u,a,214428>
 - „Wojna w Ukrainie”. Wrocław pomaga potrzebującym: <https://www.wroclaw.pl/dla-mieszkanca/wojna-w-ukrainie-wroclaw-pomaga-potrzebujacym-jak-pomagac-madrze>
 - Ochotnicy warszawscy: <https://ochotnicy.waw.pl/oferta/2003>
 - Europejski Korpus Solidarności: <https://eks.org.pl/>.

Komentarz metodyczny / przekazy:

- Przy tym ćwiczeniu warto podkreślić wartość pracy zespołowej i pokazać, jakie znaczenie ma współpraca dla podejmowania wspólnych działań i poszerzania puli zachowań i rozwiązań, które grupa może wypracować na potrzeby rozwiązania problemów lub wyzwań, przed jakimi stoi. Jednocześnie aktywność odwołuje się do budowania postaw wspólnotowych i pozwala zbudować podstawę dla potencjalnego dalszego zaangażowania się w działania solidarnościowe.

Dodatkowe propozycje ćwiczeń i zajęć:

Ćwiczenie: Czy warto pomagać?

- Ćwiczenie służy refleksji nad motywacjami, które nami kierują przy pomaganiu innym. W czasie zajęć uczniowie i uczennice zastanawiają się, co skłania ich do zaangażowania się w pomoc i jakie są sposoby udzielania mądrej pomocy. Ważnym kontekstem tego ćwiczenia jest omówienie sytuacji kryzysu humanitarnego i możliwych sposobów pomocy, gdy taki zaistnieje. Młodzi ludzie nauczą się, jak tworzyć komunikaty, które zachęcą do udzielenia pomocy, a jednocześnie zadbają o podmiotowe traktowanie i godność ofiar.

Link: <https://globalna.ceo.org.pl/material/czy-warto-pomagac/>

Ćwiczenie: Kodeks pomocy humanitarnej

- Dzięki ćwiczeniu uczniowie i uczennice poznają sytuacje, w których udzielana jest pomoc humanitarna i wiedzą, czym ona jest. Młodzież dowie się także, jakie są zasady udzielania pomocy humanitarnej w czasie katastrof naturalnych i konfliktów zbrojnych. Ćwiczenie ma charakter wcieleniowy, młodzież wejdzie w rolę pracownika organizacji udzielającej pomocy, a jej celem będzie wypracowanie kodeksu humanitarnego. Dzięki temu młodzi ludzie szczegółowo zapoznają się z procedurami i dobrymi praktykami w kryzysowych sytuacjach.

Link: <https://globalna.ceo.org.pl/material/kodeks-pomocy-humanitarnej/>

Autorki:

Barbara Głąb – kulturoznawczyni, nauczycielka filozofii i etyki w Polsko-Francuskiej Szkole Podstawowej „La Fontaine” w Warszawie. Absolwentka kursu Centrum Edukacji Obywatelskiej „Rozmawiajmy o uchodźcach” oraz autorka zestawu aktywności wspomagających rozmowę z młodzieżą wokół najnowszej animacji CEO „Rozmawiajmy o migracjach”.

Julia Godorowska – absolwentka Międzywydziałowej Ochrony Środowiska (Uniwersytet Warszawski) i kursu trenerskiego Szkoły Trenerskiej Organizacji Pozarządowych (STOP). Koordynatorka kursu „Globalna szkoła”, ścieżki „Razem o migracjach” w Centrum Edukacji Obywatelskiej. Wspiera nauczycieli i nauczycielki w prowadzeniu w szkole interesujących zajęć na temat migracji i uchodźstwa z poszanowaniem różnych punktów widzenia. W pracy najbardziej lubi opanowywać nowe umiejętności, po wyjściu z biura spacerować po warszawskich Starych Bielanych.

Jadwiga Jarosz – nauczycielka języka polskiego w Państwowym Liceum Sztuk Plastycznych w Bielsku-Białej, edukatorka globalna, współtwórczyni Inicjatywy Obywatelskiej WITAJ, współpracowniczką Centrum Edukacji Obywatelskiej w programach „W świat z klasą”, „Rozmawiajmy o uchodźcach. Kluby Dobrej Rozmowy”, autorka i współautorka scenariuszy lekcyjnych do języka polskiego, edukacji medialnej i religii, mentorka, tutorka. Autorka telewizyjnych lekcji języka polskiego KORKI.TV.

Elżbieta Krawczyk - szefowa Działu Edukacji Globalnej i Ekologicznej, dyrektorka programowa oraz członkini zarządu Centrum Edukacji Obywatelskiej (CEO). Absolwentka arabistyki i islamistyki na Uniwersytecie Warszawskim, stosunków międzynarodowych ze specjalizacją w zakresie międzynarodowej współpracy rozwojowej w Collegium Civitas oraz Akademii Treningu Antydyskryminacyjnego. Autorka materiałów i programów edukacyjnych oraz kursów internetowych dla nauczycieli/ek oraz młodzieży.

Autorki: Barbara Głąb, Julia Godorowska, Jadwiga Jarosz, Elżbieta Krawczyk
Wsparcie w redakcji językowej: Magdalena Dymek, Miłosz Ciekalski
Opracowanie graficzne: Ewa Brejnakowska-Jończyk

Wydawca:
Fundacja Centrum Edukacji Obywatelskiej
ul. Noakowskiego 10
00-666 Warszawa
tel. 22 825 05 50
www.ceo.org.pl

Wydanie I, Warszawa 2022
(aktualizacja 1 marca 2022)

Materiał „Wojna w Ukrainie. Emocje - fakty - wartości - działania. Ćwiczenia dla dzieci i młodzieży z klas IV-VIII szkoły podstawowej” powstał w ramach projektu „I am European. Historie i fakty o migracjach na XXI wiek” realizowanego przez Centrum Edukacji Obywatelskiej. Program jest finansowany ze środków Unii Europejskiej oraz współfinansowany przez Polsko-Amerykańską Fundację Wolności w ramach programu „Szkoła ucząca się”. Treść wyraża wyłącznie poglądy autorek i nie może być utożsamiana z oficjalnym stanowiskiem Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności ani Unii Europejskiej.

Program „I am European. Historie i fakty o migracjach na XXI wiek” jest częścią programu DEAR (The European Commission’s Development Education and Awareness Raising Programme), który wspiera projekty angażujące społeczeństwo Unii Europejskiej w globalne zagadnienia rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego. Poprzez finansowanie programów takich jak „I am European. Historie i fakty o migracjach na XXI wiek” DEAR promuje uniwersalne wartości, m.in. wolność, demokrację, praworządność oraz umożliwia obywatelom i obywatelkom Europy włączenie się w globalny rozwój.

Program DEAR finansuje około 30 programów w krajach członkowskich UE. Projekty te przyczyniają się do zwiększenia zrozumienia i zaangażowania Europejki i Europejczyków w kreowanie pozytywnych zmian społecznych zarówno na poziomie lokalnym, jak i międzynarodowym. Działania DEAR wspierają również pracę UE na rzecz realizacji Celów Zrównoważonego Rozwoju.

Materiał jest dostępny na licencji Creative Commons. Uznanie autorstwa 4.0 Międzynarodowe. Pewne prawa zastrzeżone na rzecz Fundacji Centrum Edukacji Obywatelskiej. Zezwala się na dowolne wykorzystanie utworu pod warunkiem zachowania ww. informacji, w tym informacji o stosowanej licencji, o posiadaczach praw oraz o programie polskiej współpracy rozwojowej i Unii Europejskiej opatrzonej informacją o prawach autorskich (więcej o wolnych licencjach: <http://creativecommons.pl>).

Materiał w wersji elektronicznej jest dostępny na stronie: <https://globalna.ceo.org.pl/tematy/migracje/ukraina/>